

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NIKOLASA EMILIU [*NICHOLAS EMILIOU*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2022. gada 7. jūlijā¹

Lieta C-372/21

Freikirche der Siebenten-Tags-Adventisten in Deutschland KdöR,
 piedaloties
Bildungsdirektion für Vorarlberg

(*Verwaltungsgerichtshof* (Augstākā administratīvā tiesa, Austrija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – LESD 49. pants – Tiesības veikt uzņēmējdarbību – LESD 17. pants – Baznīcas un reliģiskās apvienības vai kopienas – Atbalsts privātskolai, ko citā dalībvalstī reģistrēta reliģiska organizācija atzinusi par konfesionālu skolu

I. Ievads

1. Saskaņā ar LESD 17. panta 1. punktu Savienība “respektē un neskar baznīcu un reliģisko organizāciju vai apvienību statusu, kas noteikts dalībvalstu tiesību aktos”. Savukārt LESD 49. panta 1. punktā ir noteikts, ka “aizliedz ierobežojumus kādas dalībvalsts pilsoņu brīvībai veikt uzņēmējdarbību citā dalībvalstī”.
2. Izskatāmā lieta attiecas uz mijiedarbību starp šiem diviem noteikumiem. It īpaši tajā ir izvirzīti divi galvenie jautājumi.
3. Pirmkārt, vai LESD 17. panta 1. punkts liedz piemērot Savienības noteikumus par pakalpojumu brīvu apriti situācijā, kad reliģiska organizācija, kas reģistrēta kādā dalībvalstī, atzīst skolu citā dalībvalstī par konfesionālu skolu un lūdz valsts finansējumu šajā dalībvalstī? Otrkārt, ja atbilde ir noliedzoša, vai šos noteikumus var veiksmīgi izmantot saistībā ar saimniecisko darbību, kas, ja tiktu atcelts norādītais ierobežojums uzņēmējā dalībvalstī, zaudētu savu saimniecisko raksturu?

¹ Oriģinālvaloda – angļu.

II. Valsts tiesiskais regulējums

4. *Gesetz vom 20. Mai 1874 betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften* (Austrijas 1874. gada 20. maija Likums par reliģisko organizāciju likumisku atzīšanu; “turpmāk tekstā – “*AnerkennungsG*”) ² ir noteikts, ka:

“Par reliģisku organizāciju tiek atzīti agrāk ar likumu neatzītas reliģiskās organizācijas locekļi, ja

1. nekas viņu reliģiskajā doktrīnā, viņu reliģiskajā amatā, statūtos, kā arī nosaukumā, ko viņi paši izvēlas, nav pretlikumīgs vai pretrunā morālei;
2. tiek nodrošināta vismaz vienas saskaņā ar šā likuma prasībām dibinātas reliģiskās kopienas izveidošanās un pastāvēšana.”

5. *AnerkennungsG* 2. punkts ir formulēts šādi:

“Ja ir izpildīti 1. pantā izklāstītie nosacījumi, *Cultusminister* [Izglītības un kultūras lietu ministrs, Austrija] atzīst reliģisko organizāciju. Rezultātā reliģiskajai organizācijai ir visas likumīgās tiesības, kas ir piešķirtas baznīcām un reliģiskajām organizācijām, kas ir atzītas likumā.”

6. *Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften* (Federālais likums par konfesiju juridisko statusu; “turpmāk tekstā – “*BekGG*”) ³ 11. pantā ir noteiktas papildu prasības reliģiskās kopienas atzīšanai saskaņā ar *AnerkennungsG*. Šajā tekstā ir noteikts:

“Papildus [*AnerkennungsG*] noteiktajām prasībām, lai reliģiskā kopiena tiktu atzīta, tai ir jāatbilst šādiem nosacījumiem.

1. Reliģiskajai kopienai:

- a) ir jābūt pastāvējušai Austrijā vismaz 20 gadus, no kuriem 10 gadus organizētā veidā un vismaz 5 gadus kā reliģiskai kopienai ar juridiskas personas statusu saskaņā ar šo likumu; vai
- b) tai ir jābūt organizatoriski un doktrināri integrētai starptautiski aktīvā reliģiskā organizācijā, kas pastāv vismaz 100 gadus un jau vismaz 10 gadus ir aktīvi darbojusies Austrijā organizētā veidā; vai
- c) ir jābūt organizatoriski un doktrināri integrētai starptautiski aktīvā reliģiskā organizācijā, kas pastāv vismaz 200 gadus; un
- d) tajā ir jābūt vismaz diviem iedzīvotājiem uz tūkstoti Austrijas iedzīvotāju, kā noteikts pēdējā tautas skaitīšanā. Ja reliģiskā kopiena nevar sniegt šos pierādījumus no tautas skaitīšanas datiem, tai tie ir jāiesniedz jebkurā citā piemērotā formā.

2. Reliģiskās kopienas ienākumus un īpašumus drīkst izmantot tikai reliģiskiem mērķiem, tostarp labdarības mērķiem un reliģisko principu diktētiem organizācijas interešu mērķiem.

3. Ticības kopienai jābūt labvēlīgai pret sabiedrību un valsti.

² *RGBl.* Nr. 68/1874.

³ *BGBl.* I, 19/1998, redakcijā, kas publicēta *BGBl.* I, 78/2011.

4. Tā nedrīkst radīt nelikumīgus traucējumus attiecībās ar baznīcām un ar likumu atzītām reliģiskām organizācijām un citām pastāvošām reliģiskām kopienām.”

7. *Privatschulgesetz* (Austrijas Privātskolu likums; turpmāk tekstā – “*PrivSchG*”) 17. pantā⁴, kas attiecas uz atbilstības tiesībām, ar nosaukumu “Atbalsts privātajām skolām” ir noteikts:

“(1) Ar likumu atzītām baznīcām un reliģiskajām organizācijām par valsts akreditētām konfesionālām privātskolām saskaņā ar turpinājumā izklāstītajiem noteikumiem ir jāpiešķir atbalsts darbinieku izmaksu segšanai.

(2) Ar konfesionālām privātskolām saprot skolas, kuras uztur ar likumu atzītas baznīcas un reliģiskās organizācijas, kā arī to iestādes, un skolas, kuras uztur apvienības, nodibinājumi un fondi un kuras kā konfesionālas skolas atzīst kompetentā baznīcas (reliģiskās organizācijas) augstākā iestāde.

8. *PrivSchG* 18. panta 1. punktā par atbalsta apjomu ir noteikts:

“Kā atbalstu ar likumu atzītām baznīcas un reliģiskajām organizācijām nodrošina attiecīgās skolas mācību programmas īstenošanai nepieciešamo mācībspēku [...] ar nosacījumu, ka attiecība starp skolēnu skaitu un skolotāju skaitu attiecīgajā konfesionālajā skolā būtībā atbilst tai, kas dominē tāda paša vai salīdzināma veida un atrašanās vietas valsts skolu iestādēs.

9. Atbilstoši *PrivSchG* 19. pantam ar nosaukumu “Atbalsta būtība” pabalsti personāla atalgojumam principā tiek piešķirti, norīkojot skolotājus, kuri ir nodarbināti federālajā zemē vai *Land* vai strādā saskaņā ar līgumu, un tos sauc par “iztikas pabalstiem”.

10. *PrivSchG* 21. pantā, kas attiecas uz atbalsta nosacījumiem citām privātskolām, ir paredzēts, ka:

“(1) Privātskolām ar publisko tiesību statusu, uz kurām neattiecas 17. pants, federālā zeme saskaņā ar attiecīgajā Federālajā finanšu likumā pieejamajiem līdzekļiem var piešķirt atbalstu personāla izmaksām, ja

[..]

b) skolas darbības mērķis nav gūt peļņu,

[..].”

III. Fakti, tiesvedība valsts tiesās un prejudiciālie jautājumi

11. *Freikirche der Siebenten-Tags-Adventisten in Deutschland KdöR* (Septītās dienas adventistu brīvā draudze Vācijā; turpmāk tekstā – “revīzijas sūdzības iesniedzēja”) ir Vācijā atzīta reliģiska organizācija, kur tai ir publisko tiesību subjekta statuss. Austrijā tai nav tāda paša statusa.

12. 2019. gadā revīzijas sūdzības iesniedzēja atzina privātu institūtu Austrijā, ko vadīja privāta apvienība, kas apvieno pamatskolu un vidusskolu, par konfesionālu skolu, un iesniedza lūgumu piešķirt valsts finansējumu tās personālam saskaņā ar *PrivSchG* noteikumiem.

⁴ BGBl. Nr. 244/1962, redakcijā, kas publicēta BGBl. I, 35/2019.

13. Ar 2019. gada 3. septembra lēmumu *Bildungsdirektion für Voralberg* (Forarlbergas Izglītības direktorāts, Austrija) noraidīja šo lūgumu.

14. Revīzijas sūdzības iesniedzēja par šo lēmumu iesniedza revīzijas sūdzību. Tomēr šī revīzijas sūdzība ar *Bundesverwaltungsgericht* (Federālā administratīvā tiesa, Austrija) 2020. gada 26. februāra spriedumu tika noraidīta kā nepamatota. Šī tiesa konstatēja, ka attiecīgajai skolai nebija īpaša juridiskā statusa “konfesionāla” skola *PrivSchG* 18. panta izpratnē, jo revīzijas sūdzības iesniedzēja nebija Austrijā juridiski atzīta baznīca vai reliģiska organizācija. Tādējādi tā secināja, ka nav izpildītas *PrivSchG* 17. un turpmāko pantu prasības.

15. Revīzijas sūdzības iesniedzēja iesniedza revīzijas sūdzību par *Bundesverwaltungsgericht* (Federālā administratīvā tiesa) spriedumu *Verwaltungsgerichtshof* (Augstākā administratīvā tiesa, Austrija). Tā kā minētā tiesa šaubījās par attiecīgā valsts tiesiskā regulējuma (turpmāk tekstā – “strīdīgais valsts tiesiskais regulējums”) saderību ar Savienības tiesībām, tā nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai, ņemot vērā LESD 17. pantu, situācija, kad kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm atzīta un reģistrēta reliģiska organizācija citā dalībvalstī lūdz piešķirt atbalstu par privātskolu, kuru tā ir atzinusi par konfesionālu un kuru šajā citā dalībvalstī vada saskaņā ar šīs citas dalībvalsts tiesību aktiem reģistrēta apvienība, ietilpst Savienības tiesību, it īpaši LESD 56. panta, piemērošanas jomā?”

Ja uz pirmo jautājumu ir jāatbild apstiprinoši:

2) Vai LESD 56. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir valsts tiesību norma, kurā kā priekšnosacījums atbalsta piešķiršanai par konfesionālām privātskolām ir izvirzīta pieteikuma iesniedzēja atzīšana par baznīcu vai reliģisku organizāciju saskaņā ar valsts tiesību aktiem?”

16. Rakstveida apsvērumus ir iesniegusi revīzijas sūdzības iesniedzēja, Čehijas un Austrijas valdības, kā arī Eiropas Komisija.

IV. Vērtējums

17. Nākamajos punktos es aplūkošu divus galvenos jautājumus, kas izriet no prejudiciālajiem jautājumiem un kas īsumā attiecas uz LESD 17. panta 1. punkta ietekmi (A) un LESD 49. panta piemērošanas jomu (B).

A. Par pirmo jautājumu – LESD 17. panta ietekme

18. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai LESD 17. panta 1. punkts liedz piemērot Savienības noteikumus par pakalpojumu brīvu apriti situācijā, kad reliģiska organizācija, kas reģistrēta vienā dalībvalstī, atzīst skolu citā dalībvalstī kā konfesionālu skolu un lūdz valsts finansējumu šajā otrajā dalībvalstī.

19. Manuprāt, uz šo jautājumu ir jāsniedz noraidoša atbilde.

20. 17. panta 1. punktā ir teikts, ka Savienība “respektē un neskar baznīcu un reliģisko organizāciju vai apvienību statusu, kas noteikts dalībvalstu tiesību aktos”. Šajā ziņā Tiesa ir nospriedusi, ka šajā noteikumā “ir izteikta Savienības neitralitāte attiecībā uz to, kā dalībvalstis

organizē savas attiecības ar baznīcām un reliģiskajām organizācijām vai apvienībām”⁵, un ietverts reliģisko kopienu organizatoriskās autonomijas princips⁶.

21. Manuprāt, Tiesas secinājumi liecina, ka Eiropas Savienībai nav īpašu pilnvaru reglamentēt jautājumus par reliģisko kopienu iekšējo darbību un to attiecībām ar dalībvalstīm. Attiecīgi katrai dalībvalstij principā ir jānosaka, kāda veida attiecības tā vēlas nodibināt ar reliģiskajām kopienām, un šajā nolūkā jāizstrādā noteikumi, kas reglamentē tādus jautājumus kā, piemēram, reliģisko kopienu autonomijas juridiskais statuss un darbības joma, to finansējums un jebkurš īpašs statuss, kas atzīts to garīdzniekiem vai darbiniekiem⁷.

22. Tomēr tas nenozīmē, ka šīm organizācijām nav jāatbilst Savienības noteikumiem, kas var būt piemērojami to darbībai, nedz arī to, ka dalībvalstis var brīvi pieņemt ar Savienības tiesību aktiem nesaderīgus baznīcas likumus. Patiesi, pat rīkojoties jomās, kas ir to kompetencē, dalībvalstīm šī kompetence ir jāīsteno, pienācīgi ievērojot Savienības tiesību aktus⁸, un tādējādi jāievēro pienākumi, kas tām izriet no Savienības tiesībām⁹.

23. Faktiski Tiesa vairākkārt ir spriedusi par valsts noteikumu, kas attiecas uz attiecībām starp dalībvalsti un reliģiskajām kopienām, saderību ar Savienības tiesībām. It īpaši dažas no šīm lietām attiecas uz situācijām, kurām ir zināmas līdzības ar izskatāmo lietu. Piemēram, Tiesa jau iepriekš ir izskatījusi, vai valsts pasākumi, kas nodrošina finansējumu konfesionālām skolām¹⁰ vai paredz nodokļu atbrīvojumus par labu reliģisko kopienu darbībām¹¹, atbilst Savienības noteikumiem par valsts atbalstu. Līdzīgā veidā Tiesa ir arī apstiprinājusi, ka fakts, ka kādu darbību veic reliģiska kopiena vai tās loceklis, neizslēdz Savienības noteikumu piemērošanu iekšējā tirgū¹².

24. LESD 17. panta 1. punktā tas netiek apšaubīts. Kā uzsvēra ģenerāladvokāts J. Tančevs [*E. Tanchev*], no LESD 17. panta 1. punkta neizriet, ka attiecības starp reliģiskajām kopienām un dalībvalsti ir pilnībā pasargātas no jebkādas Savienības tiesību ievērošanas pārbaudes “neatkarīgi no apstākļiem”¹³. Citiem vārdiem sakot, LESD 17. panta 1. punktu nevar uzskatīt, kā par to izteicās ģenerāladvokāts M. Bobeks [*M. Bobek*], kā “izņēmumu bloku” jebkurā jautājumā, kas skar reliģisko kopienu un tās attiecības ar valsts iestādēm¹⁴. Faktiski Tiesa ir atzinusi, ka uz LESD 17. panta 1. punktu nevar atsaukties, lai atbrīvotu tostarp atbilstību Savienības noteikumiem par vienlīdzīgu attieksmi nodarbinātībā un profesijā¹⁵ vai par personas datu aizsardzību¹⁶.

⁵ Skat. tostarp spriedumu, 2022. gada 13. janvāris, *MIUR and Ufficio Scolastico Regionale per la Campania* (C-282/19, EU:C:2022:3, 50. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁶ Skat. arī spriedumu, 2018. gada 10. jūlijs, *Jehovan todistajat* (C-25/17, EU:C:2018:551, 74. punkts).

⁷ Līdzīgi skat. arī Morini, A. “Comment to Article 17 TFEU”, no: Curti Gialdino, C., (red.) *Codice dell’Unione europea – Operativo*, Simone, Neapole, 2012, 543. lpp.

⁸ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2020. gada 17. decembris, *Generalstaatsanwaltschaft Berlin (Extradition to Ukraine)* (C-398/19, EU:C:2020:1032, 65. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁹ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2022. gada 22. februāris, *RS (Effects of the decisions of a constitutional court)* (C-430/21, EU:C:2022:99, 38. punkts un tajā minētā judikatūra).

¹⁰ Spriedums, 2017. gada 27. jūnijs, *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:496).

¹¹ Spriedums, 2018. gada 6. novembris, *Scuola Elementare Maria Montessori/Komisija, Komisija/Scuola Elementare Maria Montessori un Komisija/Ferracci* (no C-622/16 P līdz C-624/16 P, EU:C:2018:873).

¹² Skat. tostarp spriedumus, 1988. gada 5. oktobris, *Steymann* (196/87, EU:C:1988:475); 2004. gada 7. septembris, *Trojani* (C-456/02, EU:C:2004:488); un 2019. gada 7. maijs, *Monachos Eirinaios* (C-431/17, EU:C:2019:368).

¹³ Secinājumi lietā *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2017:851, 88. un 93. punkts); Skat. arī ģenerāladvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumus lietā *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:135, 32. punkts).

¹⁴ Secinājumi lietā *Cresco Investigation* (C-193/17, EU:C:2018:614, 26. punkts).

¹⁵ Skat., piemēram, spriedumu, 2019. gada 22. janvāris, *Cresco Investigation* (C-193/17, EU:C:2019:43).

¹⁶ Spriedums, 2018. gada 10. jūlijs, *Jehovan todistajat* (C-25/17, EU:C:2018:551, 74. punkts).

25. Ņemot vērā iepriekš minēto, jāsecina, ka LESD 17. panta 1. punkts neliedz piemērot Savienības noteikumus par pakalpojumu brīvu apriti apstākļos, kad reliģiska organizācija, kas reģistrēta kādā dalībvalstī, atzīst skolu citā dalībvalstī par konfesjonālu skolu un pieprasa valsts finansējumu pēdējā minētajā valstī.

B. Par otro jautājumu – LESD 49. panta piemērošanas joma

26. Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Savienības noteikumiem par pakalpojumu brīvu apriti ir pretrunā valsts tiesiskais regulējums, kas kā nosacījumu konfesjonālu privātskolu atbalstīšanai paredz, ka pieteikuma iesniedzējs ir jāatzīst par baznīcu vai reliģisku organizāciju saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

27. Turpmākajās sadaļās pēc dažām sākotnējām piezīmēm, kas precizē piemērojamo Savienības tiesību normu (1.), es aplūkošu šī jautājuma būtību. Paskaidrošu, kāpēc uzskatu, ka pakalpojumu sniedzēji nevar atsaukties uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību, lai viņiem atļautu citā dalībvalstī veikt ar saimniecisku darbību nesaistītu darbību (2.). Pakārtoti, es paskaidrošu, kāpēc uzskatu, ka tādi valsts tiesību akti kā izskatāmie var ierobežot tiesības veikt uzņēmējdarbību, bet var būt attaisnojami kā nepieciešami un samērīgi, lai sasniegtu noteiktus sabiedriskus mērķus, kuriem ir nepieciešama aizsardzība (3.).

1. Ievadpiezīmes

28. Sākumā var būt lietderīgi precizēt konkrēto Savienības tiesību normu, kas ir piemērojama konkrētajā gadījumā. Šajā ziņā man ir divas piezīmes.

29. Pirmkārt, iesniedzējtiesa jautā par izskatāmā valsts tiesiskā regulējuma saderību ar LESD 56. pantu, kurā ir nostiprināta pakalpojumu sniegšanas brīvība. Tomēr tādā situācijā kā pamatlietā ir piemērojams nevis LESD 56. pants, bet gan LESD 49. pants, kas attiecas uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību.

30. Patiesi, kā Tiesa ir konsekventi atzinusi, uzņēmējdarbības jēdziens nozīmē, ka uzņēmējs pastāvīgā un ilgstošā veidā piedāvā savus pakalpojumus, šim mērķim izmantojot uzņēmumu uzņēmējā dalībvalstī. No otras puses, tādu pakalpojumu sniegšana, kas netiek piedāvāti pastāvīgi un nepārtraukti no uzņēmuma uzņēmējā dalībvalstī, ir “pakalpojumu sniegšana” LESD 56. panta izpratnē¹⁷.

31. Tā kā pamatlietā apskatāmā darbība ir tādas skolas vadīšana, kura Austrijā stabili un nepārtraukti nodrošina izglītības pakalpojumus pamatskolas un vidusskolas skolēniem, uzskatu, ka uz šo lietu attiecas Savienības noteikumi par uzņēmējdarbību¹⁸.

¹⁷ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 1995. gada 30. novembris, *Gebhard* (C-55/94, EU:C:1995:411, 25. un 26. punkts), un 2012. gada 19. jūlijs, *Garkalns* (C-470/11, EU:C:2012:505, 27. punkts un tajā minētā judikatūra).

¹⁸ Skat., *mutatis mutandis*, manus secinājumus lietā *Boriss Cilevičs u.c.* (C-391/20, EU:C:2022:166).

32. Otrkārt, ir vispāratzīts, ka Savienības noteikumi par brīvu pārvietošanos, tostarp noteikumi par pakalpojumu sniegšanas brīvību un brīvību veikt uzņēmējdarbību, neattiecas uz situāciju, kas visos aspektos ir ierobežota vienā dalībvalstī¹⁹. Tāpēc uz šiem noteikumiem var pamatoti atsaukties tikai situācijās, kas saistītas ar pārrobežu elementu. Šī prasība izriet no paša iekšējā tirgus noteikumu mērķa, proti, liberalizēt Savienības iekšējo tirdzniecību²⁰.

33. Izskatāmajā lietā, pretēji Austrijas valdības viedoklim, šī prasība šķiet izpildīta. Revīzijas sūdzības iesniedzēja – reliģiska kopiena – ir juridiska persona, kas atrodas Vācijā, bet finansējuma pieprasījumu iesniedza citā dalībvalstī, proti, Austrijā. Kā norāda iesniedzējtiesa, šis lūgums tika iesniegts saskaņā ar Austrijas valsts tiesībām. Patiesi, saskaņā ar *PrivSchG* 17. pantu šāda finansējuma (formāli) saņēmējas ir reliģiskās kopienas. Tādējādi šajā lietā ir atrodams pārrobežu elements.

34. Ņemot vērā šos precizējumus, es tagad pievērsīšos otram prejudiciālajam jautājumam.

2. Pakalpojumu sniedzēji nevar atsaukties uz LESD 49. pantu, lai viņiem atļautu citā dalībvalstī veikt ar saimniecisku darbību nesaistītu darbību

35. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ar LESD 49. pantu tiek liegti jebkādi valsts pasākumi, kas Savienības pilsoņiem var apgrūtināt vai padarīt mazāk pievilcīgu LESD noteikumos garantētās brīvības veikt uzņēmējdarbību izmantošanu, pat ja tos piemēro, nediskriminējot pilsonības dēļ²¹.

36. Tomēr ir jāņem vērā tas, ka Savienības noteikumi par uzņēmējdarbību tāpat kā tie, kas attiecas uz citām iekšējā tirgus brīvībām, ir piemērojami tikai tad, ja attiecīgo darbību var klasificēt kā “saimniecisku”. Šajā ziņā Tiesa ir konsekventi atzinusi, ka jebkura darbība, kas ietver preču vai pakalpojumu piedāvāšanu noteiktā tirgū, ir saimnieciska darbība²².

37. Konkrētāk, saskaņā ar LESD 57. pantu “pakalpojumus” uzskata par “pakalpojumiem” Līgumu izpratnē, “ja tos parasti sniedz par atlīdzību”. Kā Tiesa ir atzinusi, atlīdzības būtiskā iezīme ir apstākļi, ka tā ir *atlīdzība* par attiecīgo pakalpojumu²³ un par to parasti vienojas pakalpojumu sniedzējs un pakalpojuma saņēmējs²⁴.

¹⁹ Skat. it īpaši spriedumu, 2016. gada 15. novembris, *Ullens de Schooten* (C-268/15, EU:C:2016:874).

²⁰ Skat. ģenerāladvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumus apvienotajās lietās *Venturini* u.c. (no C-159/12 līdz C-161/12, EU:C:2013:529, 27. punkts).

²¹ Skat. tostarp spriedumu, 2020. gada 3. septembris, *Vivendi* (C-719/18, EU:C:2020:627, 51. punkts un tajā minētā judikatūra).

²² Skat. tostarp spriedumu, 2017. gada 27. jūnijs, *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:496, 45. punkts un tajā minētā judikatūra).

²³ Turpat, 47. punkts.

²⁴ Skat. tostarp spriedumu, 2011. gada 17. marts, *Peñarroja Fa* (C-372/09 un C-373/09, EU:C:2011:156, 37. punkts un tajā minētā judikatūra).

38. Tiesa ir pieņēmusi diezgan plašu jēdziena “atlīdzība” interpretāciju²⁵. It īpaši pakalpojumu sniegšanas brīvības noteikumu piemērošanu neizslēdz fakts, ka atlīdzība par pakalpojumu ir: i) ierobežota apmēra²⁶, ii) nodrošināta samaksas natūrā veidā²⁷, iii) to nav izmaksājis pakalpojuma saņēmējs²⁸ vai iv) pēc tam to atlīdzina trešā persona²⁹. Tāpat uz pakalpojumu var attiekties LESD 49. pants arī tad, ja pakalpojumu sniedzējs necenšas gūt peļņu³⁰.

39. Tomēr vienā vai otrā veidā ir jābūt samaksai (vai kāda ekonomiska labuma nodošanai), kas ir sava veida “atlīdzība” par sniegto pakalpojumu³¹. Tiesa ir konsekventi norādījusi, ka “izšķirošais elements, kura dēļ darbība ietilpst Līguma noteikumu par pakalpojumu sniegšanas brīvību piemērošanas jomā, ir to *saimnieciskais raksturs*, proti, pakalpojums nevar tikt sniegts bez atlīdzības”³². Tas tā nav, piemēram, ja darbība tiek veikta bez maksas³³ vai tiek veikta sistēmas, kas nav balstīta uz komerciālu loģiku, kontekstā³⁴. Lai darbību uzskatītu par “saimniecisku”, manuprāt, ir būtiski, ka darījums starp pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju ir balstīts uz *quid pro quo*³⁵, kurā var identificēt *saprātīgu saistību* starp sniegtā pakalpojuma vērtību un apmaiņā veikto maksājumu.

40. Ņemot vērā šos principus, attiecībā uz *izglītības pasākumiem* Tiesa ir nospriedusi, ka izglītības iestāžu piedāvātie kursi, kurus galvenokārt finansē no privātiem līdzekļiem, ir “pakalpojumi” Savienības tiesību izpratnē. Tātad dalībvalstu tiesību aktiem par šo darbību principā ir jāatbilst noteikumiem par iekšējo tirgu, un konkrētāk – noteikumiem par pakalpojumu brīvu apriti. Turpretim izglītības kursu piedāvāšana iestādēs, kuras ir integrētas valsts izglītības sistēmā un ko pilnībā vai galvenokārt finansē no valsts līdzekļiem, nav uzskatāma par saimniecisku darbību Savienības iekšējā tirgus noteikumu izpratnē. Proti, izveidojot un uzturot šādu valsts izglītības sistēmu, kas finansējumu galvenokārt saņem no valsts budžeta, nevis no skolēniem vai viņu vecākiem, valsts nevēlas iesaistīties darījumos par atlīdzību, bet īsteno savus pienākumus pret iedzīvotājiem sociālajā, kultūras un izglītības jomā³⁶.

41. Es saprotu, ka izskatāmajā lietā attiecīgās (privātās) skolas veiktās izglītības darbības pašlaik tiek finansētas no privātiem līdzekļiem, tostarp no tās skolēnu un viņu vecāku līdzekļiem. Tāpēc šī darbība var tikt klasificēta kā “saimnieciska” Savienības tiesību izpratnē.

²⁵ Līdzīgi skat. arī ģenerālvokāta G. Kosmas [G. *Cosmas*] secinājumus apvienotajās lietās *Cases Deliège* (C-51/96 un C-191/97, EU:C:1999:147, 30. punkts).

²⁶ Skat., piemēram, spriedumu, 2007. gada 18. decembris, *Jundt* (C-281/06, EU:C:2007:816, 34. punkts).

²⁷ Spriedumi, 1988. gada 5. oktobris, *Steymann* (196/87, EU:C:1988:475), un 2004. gada 7. septembris, *Trojani* (C-456/02, EU:C:2004:488).

²⁸ Spriedums, 1988. gada 26. aprīlis, *Bond van Adverteerders* u.c. (352/85, EU:C:1988:196, 16. punkts).

²⁹ Spriedums, 2001. gada 12. jūlijs, *Smits and Peerbooms* (C-157/99, EU:C:2001:404, 58. punkts).

³⁰ Turpat, 50. un 52. punkts.

³¹ Skat. 22. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru. Uzsverot šo punktu un ar turpmākām atsaucēm, skat. arī Koutrakos, P., “Healthcare as an economic service under EC law”, no: Dougan, M., Spaventa, E. (red.), *Social Welfare and EU Law*, Hart Publishing, Oksforda, 2005, 112.–115. lpp.

³² Skat. spriedumus, 2007. gada 18. decembris, *Jundt* (C-281/06, EU:C:2007:816, 32. punkts), un 2016. gada 23. februāris, Komisija/Ungārija (C-179/14, EU:C:2016:108, 154. punkts). Mans izcēlums.

³³ Skat. tostarp spriedumu, 1991. gada 4. oktobris, *Society for the Protection of Unborn Children Ireland* (C-159/90, EU:C:1991:378, 24.–26. punkts).

³⁴ Šajā nozīmē skat. ģenerālvokāta G. Slinna [G. *Slynn*] secinājumus lietā *Gravier* (293/83, nav publicēti, EU:C:1985:15, 603. punkts), kā arī ģenerālvokāta N. Fennelija [N. *Fennelly*] secinājumus lietā *Sodemare* u.c. (C-70/95, EU:C:1997:55, 29. punkts).

³⁵ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2001. gada 12. jūlijs, *Ordine degli Architetti* u.c. (C-399/98, EU:C:2001:401, 77. punkts). Vispārīgi skat. Spaventa, E., “Public Services and European Law: Looking for Boundaries”, *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 5. sēj., 2003, 272.–275. lpp.

³⁶ Skat. spriedumu, 2017. gada 27. jūnijs, *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:496, 50. punkts un tajā minētā judikatūra).

42. Tomēr šajā lietā ir divi jautājumi. Pirmkārt, vai darbība, ko šī skola plāno veikt Austrijā, ja un kad tiktu piešķirts pieprasītais publiskais finansējums, joprojām varētu tikt klasificēta kā “saimnieciska” iekšējā tirgus noteikumu izpratnē? Otrkārt, ja to nevar klasificēt kā tādu, vai tam būtu kāda ietekme uz atbildi, kas jāsniedz uz otro iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu?

43. Attiecībā uz pirmo jautājumu Austrijas valdība un Komisija norāda, ka darbība, ko šī skola veiktu Austrijā, ja tiktu piešķirts valsts finansējums, vairs nevarētu tikt uzskatīta par “saimniecisku”.

44. Ja mana izpratne par strīdīgo valsts tiesisko regulējumu ir pareiza – un tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai – es sliecos piekrist šim viedoklim. Patiesi, ja attiecīgā skola tiktu uzņemta sistēmā, kas izveidota saskaņā ar strīdīgo valsts tiesisko regulējumu, šī skola, šķiet, atbilstu diviem nosacījumiem, saskaņā ar kuriem atbilstoši Tiesas judikatūrai, kas minēta šo secinājumu 40. punktā, izglītības kursu piedāvājumu nevar uzskatīt par “pakalpojumu” iekšējā tirgus noteikumu izpratnē: i) skola ir integrēta valsts izglītības sistēmā un ii) šo sistēmu pilnībā vai galvenokārt finansē no valsts līdzekļiem.

45. Patiesi, strīdīgais valsts tiesiskais regulējums ne tikai nosaka konfesionālo skolu finansēšanas mehānismu, bet, šķiet, sniedzas tālāk par to, būtībā paredzot šo skolu *pilnīgu integrāciju* valsts izglītības sistēmā.

46. Privātās skolas par “konfesionālām” var atzīt tikai reliģiskās kopienas, kas par tādām atzītas Austrijā. Šīs kopienas ir izveidotas kā publisko tiesību juridiskas personas, kuru ienākumus un īpašumus var izmantot tikai reliģiskiem mērķiem, tostarp bezpeļņas un labdarības nolūkiem, kuru pamatā ir reliģiski mērķi³⁷. Reliģiskajām kopienām tiek piešķirtas dažas īpašas tiesības, taču tām ir arī uzticēts veikt īpašus uzdevumus, ar kuru palīdzību – saskaņā ar *Verfassungsgerichtshof* (Konstitucionālā tiesa, Austrija) lietoto izteicienu – “tās savā līmenī ietekmē valsts sabiedrisko dzīvi”³⁸. Viens no šiem uzdevumiem attiecas tieši uz izglītību, jo tās ir atbildīgas par reliģijas apmācību skolās³⁹, un tām šajā nozīmē ir jānodrošina “kvalitatīva” izglītība⁴⁰.

47. Lai veiktu savus uzdevumus, reliģiskajām kopienām ir tiesības saņemt atbalstu personāla izmaksu segšanai, kas principā tiek nodrošināts, norīkojot skolotājus, kas nodarbināti federālajā zemē vai *Land* vai saskaņā ar līgumu par “iztikas pabalstu”. Norīkotais personāls ietver darbiniekus, kas nepieciešami attiecīgās skolas programmas īstenošanai (tostarp direktora amatam un jebkādu palīgpakalpojumu sniegšanai, kas jāsniedz pedagoģiskajam personālam valsts skolā)⁴¹. Kā es to saprotu, valsts atbalstītās skolas Austrijā ne tikai nevar vadīt, lai gūtu peļņu⁴², bet, pats galvenais, tās tiek finansētas galvenokārt no valsts līdzekļiem.

48. Šis fakts vēl ir jāpārbauda iesniedzējtiesai, bet es uzskatu, ka attiecīgās skolas darbības būtība, tiklīdz tā tiktu iekļauta *PrivSchG* izveidotajā publiskā finansējuma sistēmā, noteikti mainītos un pārstātu būt “saimnieciska”. Tad šī darbība tiktu veikta valsts vadītā sistēmā, kas neatbilst komerciālajai loģikai.

³⁷ *BekGG* 11. panta 2. punkts.

³⁸ Spriedums, 2009. gada 16. decembris, *VfSlg* 18.965/2009 (AT:VFGH:2009:B516.2009).

³⁹ *Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder* (Austrijas Pamatlikums par pilsoņu tiesībām; *RGBL*. 142/1867) 17. panta 4. punkts.

⁴⁰ Kā paskaidroja Austrijas valdība, atsaucoties uz paskaidrojumiem par valdības likumprojektu saistībā ar likumu, ar ko groza *BekGG* (skat. 2. zemsvītras piezīmi).

⁴¹ *PrivSchG* 18. un 19. pants.

⁴² *PrivSchG* 21. panta 1. punkta b) apakšpunkts.

49. Šis starpsecinājums liek vaicāt, vai uz LESD 49. pantu var veiksmīgi atsaukties saistībā ar saimniecisko darbību uzņēmējā dalībvalstī, ja gadījumā, ja norādītais ierobežojums tiktu atcelts, tā zaudētu savu saimniecisko raksturu?

50. Šajā nozīmē es atkal piekrītu Austrijas valdībai un Komisijai, ka uz jautājumu ir jāatbild noliedzīgi.

51. Šajā nozīmē nevajadzētu aizmirst, ka Savienības iekšējā tirgus noteikumu mērķis ir novērst visus šķēršļus Savienības iekšējai tirdzniecībai, lai apvienotu valstu tirgus vienotā tirgū, radot apstākļus, kas pēc iespējas tuvāki patiesam iekšējam tirgum⁴³. Iekšējā tirgus virsmērķis ir nodrošināt Eiropas Savienības ietvaros saimnieciskās darbības veikšanai nepieciešamo resursu brīvu plūsmu, lai panāktu optimālu resursu sadali un maksimāli palielinātu ekonomisko labklājību⁴⁴.

52. Un pretēji, iekšējā tirgus noteikumi nav paredzēti tam, lai īstenotu integrācijas formas, kas nav saimnieciska rakstura, starp Savienības dalībvalstīm, kas var būt citu Savienības līgumu noteikumu priekšmets. Attiecīgi uz šiem noteikumiem principā nevar atsaukties, ja netiek veikta darbība saskaņā ar komerciālo loģiku⁴⁵.

53. Faktiski Tiesa ir konsekventi atzinusi, ka jēdziens “uzņēmums” Savienības līgumu izpratnē ietver *faktisku* saimnieciskās darbības veikšanu uzņēmējā dalībvalstī⁴⁶. Šis princips ir atspoguļots arī vairākās lietās, kurās Tiesa *in toto* vai daļēji izslēdza noteiktas darbības no Savienības noteikumu par pakalpojumu brīvu apriti jomas.

54. Pirmkārt, saskaņā ar konsekventu judikatūru Tiesa ir atzinusi, ka darbības, kas saistītas ar valsts sociālā nodrošinājuma sistēmu pārvaldību, pildot tikai sociālo funkciju, nav “saimnieciskas”, ja tās balstās uz nacionālās solidaritātes principu un pilnībā darbojas uz bezpeļņas principa⁴⁷.

55. Lietā *Sodemare* u.c. uzņēmums atsaucās uz Savienības noteikumiem par pakalpojumu brīvu apriti, lai tam atļautu sniegt veselības aprūpes rakstura sociālās labklājības pakalpojumus, un neraugoties uz faktu, ka valsts tiesību aktos iespēja piedalīties sociālās labklājības sistēmā bija paredzēta tikai bezpeļņas privātajiem uzņēmējiem, Tiesa noraidīja LESD 49. panta piemērošanu. Tā norādīja, ka saskaņā ar vispārātzītu principu Savienības tiesību akti neierobežo dalībvalstu pilnvaras organizēt savas sociālā nodrošinājuma sistēmas tādā veidā, kādā tās uzskata par vajadzīgu. Īstenojot šajā ziņā saglabātās pilnvaras, dalībvalstis varēja likumīgi nolemt, ka privāto uzņēmēju kā sociālās labklājības pakalpojumu sniedzēju pieļaišana šai sistēmai ir iespējama tikai ar nosacījumu, ka tie ir bezpeļņas pakalpojumi⁴⁸.

⁴³ Skat. spriedumus, 1982. gada 5. maijs, *Schul Douane Expeditieur* (15/81, EU:C:1982:135, 33. punkts), un 1994. gada 27. maijs, Francija/Komisija (C-41/93, EU:C:1994:196, 19. punkts).

⁴⁴ Skat., piemēram, ģenerālvokāta M. Špunara [M. Szipunar] secinājumus apvienotajās lietās *X* un *Visser* (C-360/15 un C-31/16, EU:C:2017:397, 1. punkts, un Barnard, C., *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*, 5. izdevums, Oxford University Press, Oksforda, 2016, 3.–8. lpp.

⁴⁵ Juridiskajā zinātnē skat., piemēram, Odudu, O., “Economic Activity as a Limit to Community Law”, in Barnard, C., Odudu, O. (red.), *The Outer Limits of European Union Law*, Hart Publishing, Oksforda, 2009, 242. un 243. lpp.

⁴⁶ Skat., piemēram, spriedumu, 2012. gada 12. jūlijs, *VALE Épîtési* (C-378/10, EU:C:2012:440, 34. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁴⁷ Skat. tostarp spriedumus, 1993. gada 17. februāris, *Poucet and Pistre* (C-159/91 un C-160/91, EU:C:1993:63, 17. un 18. punkts), un 2015. gada 22. oktobris, *EasyPay and Finance Engineering* (C-185/14, EU:C:2015:716, 38. punkts).

⁴⁸ Spriedums, 1997. gada 17. jūnijs (C-70/95, EU:C:1997:301).

56. Līdzīgu loģiku ievēroja Tiesa lietā *Analisi G. Caracciolo*, kurā uzņēmums centās tostarp atsaukties uz noteikumiem par pakalpojumu brīvu apriti, lai apstrīdētu faktu, ka tas nav saņēmis akreditāciju atbilstoši Regulai (EK) Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93⁴⁹. Tiesa savā spriedumā apstiprināja Savienības noteikumu spēkā esamību, saskaņā ar kuru akreditāciju veica tikai viena valsts iestāde. Tiesa konstatēja, ka noteikumi par pakalpojumu brīvu apriti šajā lietā nebija piemērojami, ciktāl akreditācijas iestāde veica valsts iestādes darbību ārpus jebkāda komerciāla konteksta un darbojās bezpeļņas nolūkā⁵⁰.

57. Pamatojoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, es uzskatu, ka uz Savienības noteikumiem par pakalpojumu brīvu apriti nevar atsaukties saistībā ar saimniecisko darbību, ja šī darbība neizbēgami zaudētu savu saimniecisko raksturu norādītā ierobežojuma atcelšanas rezultātā.

58. Manuprāt, citāds secinājums būtu ne tikai grūti savienojams ar “pakalpojumu” definīciju, kas noteikta LESD 57. pantā, kā to konsekventi interpretējusi Tiesa, bet arī – un vēl būtiskāk – pārlietu paplašinātu brīvas pārvietošanās noteikumu piemērošanas jomu, tādējādi pārkāpjot to pašu loģisko pamatojumu.

59. Ņemot vērā iepriekš minēto, secinu, ka LESD 49. pantam nav pretrunā valsts tiesību norma, kurā kā priekšnosacījums atbalsta piešķiršanai par konfesionālām privātskolām ir izvirzīta pieteikuma iesniedzēja atzīšana par baznīcu vai reliģisku organizāciju saskaņā ar valsts tiesību aktiem, ja šī atbalsta rezultātā skola kļūst pilnībā integrēta valsts sistēmā.

60. Tomēr, ja Tiesa nepiekrītu šim viedoklim vai ja iesniedzējtiesa atzītu, ka šis vērtējums ir balstīts uz kļūdainu valsts tiesību izpratni, es pakārtoti izvērtēšu tādu valsts tiesību aktu kā izskatāmais tiesību akts saderību ar LESD 49. pantu.

3. LESD 49. pantam nav pretrunā tādi valsts tiesību akti kā izskatāmais tiesību akts

61. LESD 49. pants liedz ne tikai atklātu diskrimināciju pilsonības dēļ, bet arī visas slēptās diskriminācijas formas, kas, piemērojot citus atšķirības kritērijus, faktiski noved pie tāda paša rezultāta⁵¹. It īpaši, kā minēts šo secinājumu 35. punktā, LESD 49. pantā ir aizliegti ierobežojumi brīvībai veikt uzņēmējdarbību, proti, visi valsts pasākumi, kas var traucēt vai padarīt mazāk pievilcīgu Savienības pilsoņiem LESD noteikumu garantēto brīvību veikt uzņēmējdarbību.

62. Izskatāmajā lietā – uzskatu, ka tādi valsts tiesību akti kā izskatāmie tiesību akti ir netieši diskriminējoši un ka no šiem tiesību aktiem izrietošā atšķirīgā attieksme pret skolām var kavēt vai padarīt mazāk pievilcīgu iespēju citās dalībvalstīs reģistrētām personām, apvienībām un uzņēmumiem izmantot tiesības veikt uzņēmējdarbību Austrijā.

63. Pirmkārt, saskaņā ar strīdīgo valsts tiesisko regulējumu tikai konfesionālajām skolām ir *tiesības* saņemt valsts finansējumu⁵². Citas privātskolas ar noteiktiem nosacījumiem *var* saņemt finansējumu, ja federālās zemes budžetā šim mērķim ir piešķīrusi kādus līdzekļus⁵³.

⁴⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (2008. gada 9. jūlijs) (OV 2008, L 218, 30. lpp.).

⁵⁰ Spriedums, 2021. gada 6. maijs (C-142/20, EU:C:2021:368).

⁵¹ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2020. gada 3. marts, *Tesco-Global Áruházak* (C-323/18, EU:C:2020:140, 62. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁵² *PrivSchG* 17. pants.

⁵³ *PrivSchG* 21. pants.

64. Konfesionālās privātskolas strīdīgā valsts tiesiskā regulējuma izpratnē ir tikai tās skolas, kas saistītas ar tiesiski atzītām reliģiskām kopienām⁵⁴. Starp valsts atzīšanas nosacījumiem ir prasības, ka reliģiskajai kopienai ir jābūt i) aktīvai Austrijā noteiktu gadu skaitu un ii) tajā ir jāpiedalās vismaz noteiktai Austrijas iedzīvotāju procentuālajai daļai⁵⁵.

65. Ir pašsaprotami, ka šos nosacījumus vieglāk ir izpildīt kopienām, kurām ir kāda veida uzņēmējdarbība Austrijā.

66. Otrkārt, man arī šķiet skaidrs, ka dalībvalsts tiesību akti, kas paredz valsts finansējumu tikai noteikta veida privātskolām (proti, konfesionālām skolām), nevis citām (proti, nekofesionālām skolām, tostarp tām, kas saistītas ar tiesiski neatzītām reliģiskajām kopienām), var atturēt noteiktas fiziskas vai juridiskas personas, it īpaši, kā paskaidrots iepriekš, tās, kuras nav reģistrētas Austrijā, dibināt jaunas skolas šajā dalībvalstī.

67. Privātskolas, kas nesaņem nekādu valsts finansējumu, ir nostādītas neizdevīgākā situācijā salīdzinājumā ar tām, kuras saņem šādu finansējumu. Pēdējām no minētajām skolām parasti vajadzētu būt iespējai piedāvāt salīdzināmus pakalpojumus par zemāku maksu, jo lielu daļu no izmaksu sedz no valsts līdzekļiem. Līdzekļi, ko maksā skolēni un viņu vecāki, nāk “papildus” valsts līdzekļiem. Turpretim nekofesionālām skolām sava darbība ir jāfinansē galvenokārt no privātiem līdzekļiem, un skolēnu maksas parasti veido ievērojamu daļu no tiem.

68. Ņemot to vērā, uzskatu, ka valsts tiesību akti, kas kā nosacījumu (kofesionālu) privātskolu atbalstīšanai paredz, ka pieteikuma iesniedzējam saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir jābūt atzītam par baznīcu vai reliģisku organizāciju, ir “ierobežojums” tiesībām veikt uzņēmējdarbību LESD 49. panta izpratnē.

69. Tomēr saskaņā ar pastāvīgo judikatūru brīvības veikt uzņēmējdarbību ierobežojums ir pieļaujams, ja, pirmkārt, tas ir pamatots ar sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai sabiedrības veselības apsvērumiem vai ar primāru vispārējo interešu apsvērumu un, otrkārt, ir ievērots samērīguma princips. Attiecībā uz samērīgumu valsts pasākumam ir jābūt piemērotam, lai nodrošinātu izvirzītā mērķa sasniegšanu, un tas nedrīkst pārsniegt to, kas ir nepieciešams tā sasniegšanai. Valsts pasākumam ir arī jābūt samērīgam *stricto sensu*, jo tam jārod taisnīgs līdzsvars starp iesaistītajām interesēm, proti, interesēm, ko ar attiecīgo pasākumu aizstāv valsts un ar to personu interesēm, kuras tas negatīvi ietekmē⁵⁶.

70. Šajā nozīmē Austrijas valdība uzsver, ka Austrijā privātās konfesionālās skolas papildina valsts skolu sistēmu, jo valsts skolas ir tikai starpkofesionālas. Tādējādi šīs konfesionālās privātskolas ļauj vecākiem izvēlēties saviem bērniem tādu izglītību, kas atbilst viņu reliģiskajai pārliecībai. Šajā kontekstā Austrijas valdība atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk tekstā – “ECTK”) pirmā protokola 2. pantu, kas attiecībā uz tiesībām uz izglītību nosaka, ka “valsts ievēro vecāku reliģiskās pārliecības un filozofisko uzskatu ievērošanu izglītošanas procesā”.

71. Šī valdība būtībā apgalvo, ka valsts atbalsta ierobežošanai šīm skolām ir divi mērķi, proti, nodrošināt valsts resursu saprātīgu izmantošanu, kas savukārt garantē izglītības kvalitāti, un aizsargāt sabiedrisko drošību. Šī valdība norāda, ka reliģisko kopienu atzīšanas procedūra ļauj

⁵⁴ *PrivtSch* 17. panta 2. punkts.

⁵⁵ *BekGG* 11. panta 1. punkts.

⁵⁶ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2020. gada 6. oktobris, Komisija/Ungārija (Augstākā izglītība) (C-66/18, EU:C:2020:792, 178. un 179. punkts un tajos minētā judikatūra).

valsts iestādēm tostarp pārbaudīt, vai attiecīgajā kopienā ir stabila organizācija ar pietiekamu sekotāju skaitu un vai tai ir labvēlīga attieksme pret sabiedrību un valsti, un vai tā neapdraud reliģisko mieru.

72. Manuprāt, tie ir *legitīmi mērķi*, kas principā var attaisnot ierobežojumus tiesībām veikt uzņēmējdarbību. Patiesi, LESD 52. pants ļauj dalībvalstīm ieviest vai saglabāt atkāpes no tiesībām veikt saimniecisko darbību, tostarp pamatojoties uz sabiedrisko drošību. Turklāt Tiesa ir atzinusi, ka gan risks nopietni iedragāt sociālās politikas finansiālo līdzsvaru⁵⁷, gan mērķis nodrošināt augstus izglītības standartus⁵⁸ var būt primāri vispārējo interešu apsvērumi, kas var attaisnot šķēršļus pārvietošanās brīvībai.

73. Pēc tam ir jāizvērtē, vai tādi valsts tiesību akti kā izskatāmie tiesību akti ir *piemēroti* šo mērķu sasniegšanai, kas nozīmē, ka tie sniedz būtisku ieguldījumu to sasniegšanā.

74. Manuprāt, tas tā ir.

75. Pirmkārt, es piekritu Austrijas valdībai, ka atbalsta sniegšana tikai tām skolām, kuras, iespējams, apmeklēs ievērojams skaits skolēnu un kuras ir saistītas ar stabilu organizāciju, ir saprātīgs pasākums, lai nodrošinātu izmaksu efektivitāti un, cik vien iespējams, novērstu finanšu, tehnisko un cilvēkresursu izšķērdēšanu⁵⁹. Saprātīga pieejamo resursu, kas noteikti ir ierobežoti, izmantošana arī veicinās labāku izglītības pakalpojumu sniegšanu.

76. Otrkārt, gan tālā, gan nesenā vēsture liecina, ka reliģiskās mācības, sludināšanu un prozelitismu dažos retos gadījumos var izmantot, lai paustu idejas, kas var apdraudēt sabiedrisko drošību. Šādā gadījumā šādas darbības nevar uzskatīt par aizsargātām saskaņā ar tiesībām uz vārda vai reliģijas brīvību⁶⁰, un tādējādi dalībvalstij, kā ir norādījusi ECT, ir jāspēj uzturēt “sabiedrisko kārtību, reliģisko harmoniju un toleranci demokrātiskā sabiedrībā”, it īpaši starp pretējām grupām⁶¹. Reliģiskās organizācijas ideoloģijas un uzskatu saderības ar sabiedrības pamatvērtībām *ex ante* kontrole šķiet piemērota, vismaz zināmā mērā, lai ierobežotu šo risku.

77. Ņemot to vērā, vai strīdīgais valsts tiesiskais regulējums pārsniedz to, kas ir nepieciešams tās mērķu sasniegšanai, vai arī tā nenodrošina taisnīgu līdzsvaru starp attiecīgajām interesēm?

78. Manuprāt, tie ir jautājumi, par kuriem parasti vislabāk var lemt iesniedzējtiesas. Tas it īpaši attiecas uz izskatāmo lietu, jo puse, kas atsaucās uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību, revīzijas sūdzības iesniedzēja pamatlietā, šajā nozīmē nav izvirzījusi nekādus argumentus.

79. Jebkurā gadījumā man ir jākonstatē, ka, pamatojoties uz lietas materiālos sniegto informāciju, es nevaru noteikt nevienu iespējamu pasākumu, kas varētu būt mazāk ierobežojošs nekā strīdīgais valsts tiesiskais regulējums attiecībā uz pakalpojumu sniedzējiem, vienlaikus spējot sasniegt ar šo tiesību aktu izvirzītos mērķus. Tāpat lietas materiālos nav neviena elementa, kas liecinātu par to, ka, ierobežojot valsts finansējumu skolām, kas saistītas ar tiesiski atzītām reliģiskajām kopienām,

⁵⁷ Skat. tostarp spriedumu, 2009. gada 1. oktobris, *Woningstichting Sint Servatius* (C-567/07, EU:C:2009:593, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁵⁸ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2003. gada 13. novembris, *Neri* (C-153/02, EU:C:2003:614, 46. punkts), un 2006. gada 14. septembris, *Centro di Musicologia Walter Stauffer* (C-386/04, EU:C:2006:568, 45. punkts).

⁵⁹ Skat., *mutatis mutandis*, spriedumu, 2017. gada 20. decembris, *Simma Federspiel* (C-419/16, EU:C:2017:997, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

⁶⁰ Skat., piemēram. ECT, 2003. gada 13. februāris, *Refah Partisi (the Welfare Party)* u.c. pret Turciju (CE:ECHR:2003:0213JUD004134098).

⁶¹ ECT, 2005. gada 10. novembris, *Leyla Şahin* pret Turciju (CE:ECHR:2005:1110JUD004477498, 107. punkts).

Austrijas iestādes varētu būt nepareizi līdzsvarojušas ar attiecīgo tiesību aktu saistītās sabiedrības intereses ar to personu interesēm, kuras tas nelabvēlīgi ietekmē (*in casu*, neatzītas reliģiskās kopienas).

80. Šajā ziņā vēlos norādīt, ka kritēriji, kas jāizpilda, lai tiesiski atzītu reliģisko kopienu, nešķiet nesaprātīgi vai pārmērīgi kopienai, kurai ir nozīmīga klātbūtne un darbība valstī. Es arī saprotu, ka, ja kritēriji ir izpildīti, valsts iestādēm nav rīcības brīvības šajā ziņā, jo atzīšana notiek automātiski, un tam būtu jānodrošina godīga un vienlīdzīga attieksme pret dažādām reliģiskajām kopienām⁶².

81. Apstāklim, ka revīzijas sūdzības iesniedzējai ir atzītas reliģiskās organizācijas statuss Vācijā, šajā kontekstā nav nozīmes. Patiesi, nevienu Savienības tiesību normu nevar interpretēt kā tādu, kas paredz “savstarpējas atzīšanas” mehānismu starp dalībvalstīm attiecībā uz reliģiskajām kopienām. Kā pareizi norādīja Čehijas valdība, jebkurš šāds princips lielā mērā atņemtu LESD 17. panta 1. punkta efektivitāti, jo tas būtiski ierobežotu dalībvalstu brīvību attiekties pret reliģiskajām kopienām tādā veidā, kā tās uzskata par vajadzīgu.

82. Būtiskāk, es uzskatu, ka LESD 17. panta 1. punkts šajā kontekstā noteikti nozīmē, ka dalībvalstīm ir jābūt ievērojamai rīcības brīvībai attiecībā uz noteikumiem par reliģisko kopienu atzīšanu un attiecībām, kuras tās plāno veidot ar tām. Jābūt zināmai rīcības brīvībai arī attiecībā uz *finansiālajām attiecībām*, ko dalībvalstis nodibinājušas ar reliģiskajām kopienām⁶³.

83. Interesanti, ka šajā jautājumā es novēroju, ka ECT, kurā dažas lietas tika ierosinātas, it īpaši pamatojoties uz iespējamiem reliģijas brīvības pārkāpumiem⁶⁴, ir nonākusi pie līdzīgiem secinājumiem. Šī tiesa ir atzinusi, ka dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība attiecībā uz veidu, kādā tās vēlas organizēt savas attiecības ar reliģiskajām kopienām, iespēju uzticēt šīm kopienām atbildību par noteiktu (pat nereliģiozu) uzdevumu veikšanu organizācijas interesēs un šo kopienu vai noteiktu to darbību finansēšanu, piemēram, izglītības kursu piedāvāšana. Dalībvalstīm piešķirto rīcības brīvību neliedz vienkāršs fakts, ka strīdīgā valsts tiesiskā regulējuma rezultātā pret dažādām kopienām attiecās atšķirīgi, tādējādi dažām kopienām piešķirot lielāku atbalstu nekā citām⁶⁵. Šajā kontekstā ECT arī ir konstatējusi, ka 1. protokola⁶⁶ 2. pantu nevar interpretēt tādējādi, ka vecāki var prasīt, lai valsts nodrošinātu noteiktu (reliģijas) mācīšanas veidu⁶⁷.

84. Manuprāt, no šiem apsvērumiem izriet, ka tādi valsts tiesību akti kā šajā lietā aplūkotie tiesību akti ierobežo tiesības veikt uzņēmējdarbību, taču tos var attaisnot kā nepieciešamus un samērīgus, lai sasniegtu noteiktus sabiedriskus mērķus, kuriem ir nepieciešama aizsardzība. Fakts, vai tas tā ir izskatāmajā lietā, ir jāpārbauda iesniedzējtiesai.

⁶² Skat. it īpaši *AnerkennungsG* 1. un 2. panta formulējumu.

⁶³ Tomēr šajā ziņā ir svarīgi ievērot piesardzību, proti, šī rīcības brīvība finanšu jautājumos pastāv, ciktāl noteikumi par valsts līdzekļiem, kas tiek izmaksāti reliģiskajām kopienām, atbilst Savienības noteikumiem, kas atkarībā no apstākļiem var būt piemērojami konkrētajā situācijā. It īpaši, ja dalībvalsts atbalsta reliģisko kopienu veiktās saimnieciskās darbības, attiecīgajiem pasākumiem ir jābūt saderīgiem ar Savienības noteikumiem par valsts atbalstu (skat., piemēram, judikatūru, kas minēta iepriekš 9. un 10. zemsvirtnas piezīmē). Tomēr tas nav šajā tiesvedībā izvirzītais jautājums.

⁶⁴ Šīs tiesības aizsargā ECTK 9. pants ar nosaukumu “Domu, pārliecības un ticības brīvība”.

⁶⁵ Skat. tostarp ECT, 1976. gada 7. decembris, *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen* pret Dāniju (CE:ECHR:1976:1207JUD000509571); 2001. gada 28. augusts, *Lundberg* pret Zviedriju (CE:ECHR:2001:0828DEC003684697); 2007. gada 29. jūnijs, *Folgerø* u.c. pret Norvēģiju (CE:ECHR:2007:0629JUD001547202); un 2011. gada 18. marts, *Lautsi* u.c. pret Itāliju (CE:ECHR:2011:0318JUD003081406). Plašāk par šo jautājumu ar turpmākām atsaucēm skat. Evans, C., Thomas, C.A., “Church-State Relations in the European Court of Human Rights”, *BYU Law Review*, 2006, 699. lpp.

⁶⁶ Skat. šo secinājumu 70. punktu.

⁶⁷ ECT, 2011. gada 18. marts, *Lautsi* u.c. pret Itāliju (CE:ECHR:2011:0318JUD003081406, 61. punkts un tajā minētā judikatūra).

85. Ņemot vērā iepriekš minēto, jāsecina, ka LESD 49. pantam principā nav pretrunā valsts tiesību akti, kas kā nosacījumu konfesionālu privātskolu atbalstīšanai paredz, ka pieteikuma iesniedzējs ir jāatzīst par baznīcu vai reliģisku organizāciju saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

V. Secinājumi

86. Nobeigumā es ierosinu Tiesai uz *Verwaltungsgerichtshof* (Augstākā administratīvā tiesa, Austrija) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- LESD 17. panta 1. punkts neliedz piemērot Savienības noteikumus par pakalpojumu brīvu apriti situācijā, kad kādā no dalībvalstīm reģistrēta reliģiska organizācija citā dalībvalstī lūdz piešķirt atbalstu par privātskolu, kuru tā ir atzinusi par konfesionālu skolu;
- LESD 49. pantam principā nav pretrunā valsts tiesību norma, kurā kā priekšnosacījums atbalsta piešķiršanai konfesionālām privātskolām ir izvirzīta pieteikuma iesniedzēja atzīšana par baznīcu vai reliģisku organizāciju saskaņā ar valsts tiesību aktiem.